

Tuğba Aldemir

<https://orcid.org/0000-0002-8085-3286>

Graduate Student, Batman University Department of History, Turkey,
tukbayakmur@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Aldemir, T. (2023). Niğde Sancağında İdarecilerde Görülen Suç Unsurları (1512-1859). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (2), 275-291.

Niğde Sancağında İdarecilerde Görülen Suç Unsurları (1512-1859)

Öz

Yazılı veya yazısız kurallarla yasaklanmış, ahlak normlarına aykırı olarak tanımlanabilecek suç kavramı, insanlık tarihi içerisinde çeşitli medeniyetlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda işlenen suçlar, 16. ve 19. yy'lar arasında tutulan şer'iyye sicilleri ve mühimme defterleri kayıtlarından öğrenilmektedir. Toplumda hakların korunması konusunda yüksek gayret göstermiş olan Osmanlı Devleti, özellikle Tanzimat dönemi sonrasında II. Mahmut'un çıkardığı kanunnameler ile bu bağlamda suç ve suçlularla mücadele konusunu gündemde tutmuştur. Bu çalışmada, öncelikle Niğde Sancağı hakkında döneme ait idari bölünmeler ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Suç ve cezanın tanımına değinilerek Osmanlı Devleti'nde uygulamanın nasıl olduğuna dair bilgiler verilmiştir. Niğde Sancağı'nda, idareciler tarafından işlenen, rüşvet ve birtakım suçlara ilişkin bilgiler arşiv taraması sonucunda ortaya çıkarılarak, 1512-1859 arası dönem incelenmiştir. Bazı idari ve adli görevlilerin, müşterek ve şahsi olarak rüşvet aldıkları ve çeşitli suçlarda bulunmaları nedeniyle, sancakta düzenin bozulması ile halkın maruz kaldığı olumsuz durumlar ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın ana kaynağını arşiv kayıtları oluşturmakla birlikte çeşitli kitap, makale ve tezlerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Niğde, İdareciler, Suç, Rüşvet

Criminal Elements Seen in Administrators in Niğde Sanjak (1512-1859)

Abstract

Prohibited by written or unwritten rules, the concept of crime, which can be defined contrary to moral norms, appears in the Ottoman Empire as well as in various civilizations in the history of humanity. The crimes committed in this direction are learned from the şer'iyye (sharia court) registers and mühimme books (Imperial Council registers) kept between the 16th and 19th centuries. The Ottoman Empire, which made great efforts to protect the rights in the society, in this context, kept the issue of fighting against crime and criminals on the agenda, with the laws issued by Mahmut II after the Tanzimat period, in particular. In this study, first of all, information was given about the administrative divisions of the Niğde Sanjak. By referring to the definition of crime and punishment, information about how the practice was in the Ottoman Empire was given. Information about bribery and some crimes, committed by the administrators in Niğde Sanjak, was revealed as a result of archive scanning, and the period between 1512 and 1859 was examined. Due to the fact that some administrative and judicial officials, jointly and personally, took bribes and committed various crimes, the disruption of order in the sanjak and the negative situations to which the people were exposed were revealed. While archival records are the main source of this study, various books, articles and theses were also used.

Keywords: *Ottoman Empire, Niğde, Administrators, Crime, Bribery*

Giriş

Eski adları: Nakida, Nekide, Nikde, Nagidos, Cadyan olan (Tuğlacı, 1985) Niğde Sancağı'nın idari bölünmesi ile ilgili ilk bilgilere 1576'da rastlanmaktadır. Buna göre sancak, Niğde ve Ürgüp kazalarından oluşmakta olup Anduğu, Melegubi, Melendos, Şücaeddin, Develi ve Karahisar ise bu kazalara bağlı nahiyeleri oluşturmaktadır. 1518'de yapılan bir düzenlemeye göre köy olarak geçen Bor, daha sonra nahiye yapıp Niğde Kazası'na bağlanmıştır. 1584'de ise Ortaköy nahiyesinin ismi değiştirilen Anduğu Kazası lağvedilmiş ve Şücaeddin nahiyesiyle birlikte yeniden oluşturulan Bor Kazası'na bağlanmıştır. Bazı cemaatlerin yerleşmesiyle birlikte Develi de köylerin artması neticesinde kazaya dönüştürülmüştür. Son düzenlemelerle

birlikte Niğde Sancağı, 5 kaza ve 10 nahiyeden oluşmuştur. 1840'a gelindiğinde Konya Eyaleti'ne bağlı bulunan Niğde Sancağı, 1847'de yeni bir idari bölünme sonucu Nevşehir Livası içinde yer almış, 2 yıl sonra yeniden sancak statüsüne yükselmiştir (Oflaz, 2007).

Osmanlı Devleti'nde suç genel itibariyle İslam fıkıh kaynaklarından esastır. Bu durumda İslam fikhinin suça yaptığı tanım Osmanlı Devleti için de geçerli olmaktadır. Şeriat, halkın dinini malını, ırz ve aklını muhafaza etmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlere karşı uygulanan her türlü eylem suç sayılmaktadır (Demir, 2016; Alaca, 2022). El-Maverdi'ye göre suçun tanımı Allah'ın had veya ta'zir cezası getirilerek yapılmasına engel olunmak suretiyle şer'an yasaklanan fiillerdir (Ebu Zehra, 5). Suç tasnifinde yer alan rüşvet, kelime anlamı olarak bir kimsenin elindeki imkânları bazı menfaatler karşılığında kötüye kullanması demektir (Fulin, 2019). Tarihin her döneminde görülen rüşvet suçu, özellikle afet, savaş dönemlerinde toplumun ekonomik ve sosyal yönden bozulmasına paralel olarak artış göstermiştir. Osmanlı'da ilk rüşvetin, orduda yaya sınıfını kurduğu zaman, Bursa Kadısı Çandarlı Halil Paşa tarafından alındığı bilinmektedir (Fulin, 2019). Özellikle 16. yy'da I. Süleyman devrinde artışa geçen rüşvet olayları, siyasi askeri, idari ve adli kurumların tümünde görülmeye ve hızla yayılmaya başlamıştır (Fulin, 2019). Örneğin, 19.yy'da suç ile ilgili çıkan gazete haberlerinin yüzde 10'luk kısmı, görevlerini kötüye kullanan memurlardan oluşmuştur. Bu kişiler rüşvet almaları sebebiyle halk tarafından polise şikayette bulunmuşlardır (Levy ve Toumarkine, 1986).

Ahlaki, ekonomik ve toplumsal bir çürüme sonucundan gerçekleşen rüşvet, yolsuzluk, zimmete para geçirme vb. olaylar taşrada veya merkezde düzenin sağlıklı işlemesi açısından önemli engellerden bazıları olmuştur (Sarıay, 2019). Osmanlı Devleti'nde bir suçun uygun olan cezasının belirlenmesi büyük ölçüde şer'e dayanır. Şer yasalarından kasıt Allah'ın yasalarıdır. Bu hususta ceza ve ceza hukukunun temeli de şer' ile ilişkilidir (Utıdjian ve Bucknill, 1913). İslam literatüründe genel ve özel olmak üzere tanımlanan ceza kavramı, genel olarak dünyevi ve uhrevi manada caydırıcı bir yaptırım olmakla birlikte, özel anlamda hukuk kuralları kapsamında suçluya uygulanacak yaptırımı ifade etmektedir (Bebek, 1993). Cezada asl olan yapılan eylem ve verilecek karşılığın makul bir dengede buluşmasıdır. Osmanlı Devleti'nde de İslam hukuku kuralları geçerli olmuştur. Fıkıh kitaplarında bulunan cezai kuralların yanına başka kurallarında konulması gereken durumlar ortaya çıkmıştır. Kaynağını hükümdarın iradesinden alan bu kurallar zamanla belli bir seviyeye ulaştıktan sonra, devlet tarafından uygulanan hukuk anlamında "örfi hukuk" adıyla anılmıştır. Osmanlı ceza hukuku, islam hukukunu tamamen devre dışı bırakmamıştır. Bu düzenlemeler, bazen sınırlar aşılrsa da islam hukukunun hükümdara tanıdığı ta'zir yetkileridir (Bebek, 1993). 19. yy itibariyle Osmanlı Devleti'nin islami hukuk yapısı toplu halde ele alındığında ceza vermedeki değişiklikler

sistemine bakıldığı zaman, bir makam veya memuriyeti elinde bulunduran kişi anlamında tanımlanan “mutasarrıflık”, vekil ve unvan sahiplerini ayırmak maksadıyla kullanılmıştır. İlmiye teşkilatında ise sürekli olarak kadılık görevine getirilenler de mutasarrıf olarak bilinmişlerdir. 17. yy’da ise kelimenin tanımı değişikliğe uğrayarak liva veyasancağa gönderilen idareci anlamında kullanılmıştır. Zaman içinde taşranın idari yapısı değişmiş, idareci kademesinde beylerbeyi ve sancakbeyinden farklı olmak üzere mutasarrıf, muhassıl, mütesellim, voyvoda ve ayan gibi görevliler görülmeye başlanmıştır (Örenç, 2020).

1. İdarecilerde Görülen Suç Unsurları ve Cezalar

III. Mehmed’in cülusunda 1595’de Anadolu Beylerbeyi, sancakbeyleri ve kadılara adaletname gönderilmiştir. Bu adaletname, devletteki kargaşa ve yaygın haldeki yolsuzlukları sert bir dille ifade ederek, kurallara aykırı davranan görevlilerin şiddetle cezalandırılacağını beyan etmekte ve devletin düştüğü durumu açıkça göstermektedir. Adaletnamede I. Süleyman’ın çıkarmış olduğu kanunlara uyulmadığı, kanuna aykırı olarak reayadan fazlasıyla vergi alındığı belirtilmiş olmakla birlikte en başta gelen yolsuzluklardan birisi, vilayetin asayişinden sorumlu sancakbeyi ve subaşların, eşkıyayı yakalamak yerine onlarla ittifak etmeleridir. Yine bu adaletnameye göre kadılar ve naip, köylerde suçluları yakalamak bahanesiyle voyvodalar ile birlikte köy köy gezerek, kendi emri altındakileri ve atlarını beslemek için halkın birtakım malzemelerini para vermeden almışlardır. Kadılar çağırılmadan ve lüzum olmadığı halde miras bölünmesine karışmış ve bu konuda çeşitli yolsuzluklar yaptıkları bilinen kadıların, bir malın değerini yüksek göstererek ya da mirasın eşit bölünmediği için tekrar bölünmesine karar vererek mirasın büyük bir kısmını kendilerine resim olarak almışlardır (İnalçık, 2009).

Niğde Sancağı örneğinde, adli ve idari görevde bulunan kişiler rüşvet almak suretiyle nizamı bozmuşlardır. Bu durumun arşiv kayıtlarına yansıyan bir örneği olan 1512’ye ait bir belgeye göre, Niğde’de bir kimse, miras bölünmesiyle ilgili bir olayda kadı ve subaşının çeşitli zulümler yaptığını öne sürerek, onları Divan’a şikâyet etmiştir. Mektupta kadı ve subaşının birleşip 10 akçelik malı 100 akçe değerinde göstererek binde 25 resim aldığı belirtilmiştir. Buna istinaden teftiş için gönderilen memurlar ile arasına adam koyarak durumu düzeltmek isteyen kadının, yalan ve keyfi hareketleri bu teftiş sonucunda netlik kazanıp ilgili üst makamlara bildirilmiştir. Bu kimse şikâyet mektubunda kadının makamına uygun davranmadığı, halka zulümler ettiği ve sürgün edilmesi gereken kişileri rüşvet ile gizlediklerini anlatmıştır. Hatta öyle ki mektupta geçen “*ma’lûm olaki mezkûr kâdının cerâyiminin nihâyeti yoktur.*” ifadesi ile kadının zulmünün sonunun olmadığı anlatılarak halkın bu durumdan şikayetçi olduğu görünmüştür (TSMA, 748:37). Bahsi geçen belgede de anlatıldığı üzere vatandaş, rüşvet alan

ve halka zulmeden kadıyı, sancakbeyi ve beylerbeyine değil, doğrudan doğruya yazıyla Divan'a şikâyet etmiştir. Bunun sebebi, sancakbeyi ve beylerbeyinin, kadı üzerindeki yetkisinin az olmasıyla ilgilidir. Beylerbeyi kadıyı azletme ve verdiği hükmü değiştirebilme yetkisine sahip değildir. Suçüstü yapılmadığı müddetçe kadılar tutuklanamamıştır (İnalçık, 1999). 16. yy'ın ikinci yarısından sonra kadı ve naiplerin rüşvet almalarına ilişkin şikâyetler artışa geçmektedir. Padişaha sunulan bir rapor, o dönemin rüşvet alan kadılarının durumunu ve listesini içermektedir. Listeye göre birçok kadı rüşvetçilik suçlamasıyla karşı karşıya olmakla birlikte mühimme defterleri bu durumu doğrulayan belgelerle doludur (Mumcu, 1969). Örneğin; 1566'da Niğde Sancakbeyi Divan'a gönderdiği mektubunda, 20 yıldan beri görev yapan Naip Cârullah Efendi'nin müslim ve gayrimüslimlerin akçelerini rüşvet yoluyla aldığı için görevden alınması gerektiğini bildirmiş, adı geçen Naib'in suçu sabitse görevden alınması hükmü getirilmiştir (A.DVNS.MHM.d. 541:1481). Belgeden anlaşılmaktadır ki Osmanlı Devleti'nde Sancakbeyleri Divan'a yazı göndererek rüşvet alan ve zulmeden kadı veya naiplerin görevden alınmasını talep etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde hükümdarların sancak ve kazalara yazı göndererek kadı, hâkim ve diğer görevlileri zaman zaman rüşvet almamaları konusunda uyardıkları, eğer buna uymazlarsa verilecek ceza ise açıkça belirtilmiştir. 1572'de Niğde Sancağı'nda, Sancakbeyi Mehmet Efendi'ye gönderilen hükme göre, Mehmet Efendi'nin makamına adam gönderilerek daha önce verilen hüküm itibariyle bozgunculuk çıkaran suçluların, dosyalarının bir örneğiyle Kıbrıs'a gönderilmeleri ve oradan da gemilerde tutulan suçluları teslim alıp gelmesi emri verilmiştir. Ayrıca kaymakamlar ve hâkimler suçlulara yardım ve yataklık edenlerle anlaşma yaparak emre karşı gelmemeleri için uyarılmışlardır. Bozgunculuk çıkaran bu kişilerin dosyalarıyla birlikte ilgili yere gönderilmeleri Sancakbeyi'ne emredilmiş, ayrıca adam tutularak suçluların küreğe gönderilmesi cezası verilmiş, karşı gelinirse görevine son verileceği ve gerekirse siyaseten katl ile cezalandırılacağı belirtilmiştir (A.DVNS.MHM.d. 16:376).

Osmanlı Devleti'nde mübaşirlerin de, reayadan sürgüne gönderilen bazı kimselerin rüşvet karşılığında bu kararı uygulamadıkları görünmüştür. Buna örnek olarak, 1577'de Niğde Sancak Beyi'ne ve Şücaeddin Kazası Kadısı'na gönderilen bir hükümde köy halkının ihbarına binaen içlerinden tanınmış biri olan Kasım Bey'in; Esen Bey, Yusuf B. İsmail, Himmet B. Ali, Süleyman B. Piri ve Yusuf B. Halid isimli çocuklarının suçlarından (suç belirtilmemiş) dolayı Kıbrıs'a sürgün olarak gönderilmelerine karar verilmiştir. Ancak bu kişiler mübaşire rüşvet vererek kararı uygulatmadıkları, sürgün defterinden isimlerini sildirdikleri ve buldukları köyde kaldıkları görülmüştür. Hükümde bu kişilerin yeniden dosyalarının hazırlanarak Kıbrıs'a gönderilmeleri emredilmiştir (A.DVNS.MHM.d. 30:55).

Rüşvet suçu her zaman idareciler tarafından işlenmemiştir. Bu olayların yanı sıra kadı ve naiplerden hariç olmak üzere halkın içindeki zengin ve tanınan bazı kimselerin, asayiş bozarak kadıların gördükleri davaya engel olmaları, çıkarlarına uygun şekilde davanın taraflarına rüşvet verdiklerine dair belgeler bulunmaktadır. Cezası ise kalebend edilmek ve sürgüne gönderilmek olmuştur. Bunlardan birisi 1702'de Karaman Beylerbeyi'ne, Bor Kadısı'na, Konya Naibi'ne ve Niğde Kalesi Dizdarı'na gönderilen hükümdür. Bu hükme göre Bor Kazası'nda Arnavutoğlu Hasan ve çocukları Ahmet ve Sarı Ahmed isimli kimseler bölgede tanınmış kimseler olup, her davada mahkeme önüne gelerek kadı, subaşı ve voyvodanın işlerine karışmış ve şehirde kargaşa çıkmasına sebep olmuşlardır. Karşı gelen davanın diğer taraflarına da rüşvet vererek kadılara cebren davayı istedikleri gibi sonuçlandırmalarını istemişlerdir. Buna ilişkin verilen hükümde Niğde Kalesi Dizdarı'na bu kişilerin Niğde Kalesi'nde kalebend edilmeleri emredilmiştir (A.DVNS.MHM.d 112:1221). 1718'de Karaman Valisi ve Niğde Kadısı'na gönderilen bir hükme göre, Niğde Merkez Kazası'nda tımar sahiplerinden Kemal Efendi ismiyle ünlü bir kimsenin, kendisiyle ilgisi olmadığı halde halkın ve kadıların işlerine karışıp, hukukun iptaline, fitne ve fesada neden olarak rüşvet aldığı belirtilmiş ve kendisinin uzak bir yere sürgüne gönderilmesi emredilmiştir (A.DVNS.MHM.d 115:2578).

Yine önemli bir örnekte; Niğde Mutasarrıflarından Abidin Paşa'nın, 1815'de Bor Voyvodası Hüseyin Ağa ile birlikte bölge halkına zulmettikleri ve halkın paralarını haksız yere tahsil ettikleri bilinmektedir. Buna göre, Mutasarrıf Abidin Paşa ve Voyvodası Hüseyin Ağa, halktan belirli zamanlarda hediye adı altında çeşitli tutarlarda paralar almıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Bor halkından müşterek olarak toplamda 32 bin kuruş alıp, Abidin Paşa bu tutarın 24 bin kuruş olan kısmını kendisi için ayırmıştır. Voyvoda Hüseyin Ağa'nın, Abidin Paşa için, 3 (üç) baş at ve Budan Ovası'ndan Niğde kilesi olarak adlandırılan bir ölçü birimi ile 800 kile zahire aldığı ve pazar yerinde bir kadına sattığı anlatılmıştır. Ayrıca aldığı ipliğin parasını ise borç teklif etmiş ve voyvodanın hizmetlisi tutarı az bulup 7 kuruş talep etmesiyle bahsi geçen kadını bıçak ile darbetmiştir. Pazar yerinde bulunan halk, kadının getirildiği voyvoda konağına olayı anlamak ve çözmek maksadıyla gitmek istediklerinde voyvodanın adamları tüfeklerle silah atmış ve halktan 15 kişiyi yaralamışlardır. Bor halkının bir kısmı bu durumu Sadaret'e şikayet etmişler, daha sonra oradan çıkan emirler Karaman Valisi huzurunda eski Maliye yazıcısı Fevzi Bey aracılığıyla halka ulaştırılmıştır. Voyvoda Hüseyin Ağa ile Bor halkı Konya'da hazır bulunmuş ve mahkemeye başvuru sırasında öne sürülen 10 bin kuruş hediye, eğer ki Abidin Paşa'ya verilmişse de onun bunu reddetmediği beyan edilmiştir. Hediye olarak alınan 17 bin kuruş ise Abidin Paşa tarafından mübaşirlerine mühürlenmiş deftere yazıldığı ve

Voyvoda Hüseyin Efendi aracılığıyla 4440 kuruş alındığı ifade edilmiştir. Kötü niyeti ortaya çıkan Mutasarrıf Abidin Paşa'nın kendisi için aldığı 24 bin kuruşun ise önceki Bor Voyvodası Müftüzade Adil Efendi zimmetinde alacak olarak kaydedildiği belirtilmiş ancak Abidin Paşa bütün bu iddiaları reddetmiştir. Hüseyin Ağa 10 bin kuruş hediye mahsup ettiğini, pazarda zahireyi sattığı kadını darbetmediğini ve 15 kişiyi yaralamadığını beyan etmiştir. Bunun sonucunda Voyvoda ile Bor halkının barıştırılması ve Abidin Paşa'nın borçlarından kurtarılarak adının temize çıkarılması gündeme gelmiş ve Voyvoda Hüseyin Ağa görevden el çektirilmiştir (C-DH, 00186-09268).

Konya Naibi'nden gelen yazıda ise şunlar ifade edilerek; Niğde Mutasarrıfı Abidin Paşa'nın ulema ve üst makama şikayet eden topluluğa karşı çirkin küfürler ettiği ortaya çıkmış, zulümleri ve şeriattan ayrılması sebebiyle Niğde, Bor ve Nevşehir halkının kendisinden nefret ettiği, ayrıca sert dili yüzünden kimsenin yanına gitmeye cesaret etmemesi nedeniyle halkın kendisinden şikayetçi olduğu beyan edilmiştir. Bahsi geçen olayın tüm yönleriyle incelenmesi sonucunda halkın rahatı ve emniyeti için Abidin Paşa görevden alınmıştır. Ayrıca kendisinin görevden alınsa bile yoksul halkı hayra çağırması gerektiği mübaşir aracılığıyla kayda geçirilmiştir (C-DH, 00186-09268). Niğde Mutasarrıfı Abidin Paşa ve Bor Voyvodası Hüseyin Ağa'dan şikayette bulunmak üzere İstanbul'a giden halkın şikayetlerine ilişkin bahsi geçen Paşa ve Voyvoda'nın hakettikleri cezaları almaları, merhametin caiz olmadığı ifade edilmiştir (HAT, 00671-32858).

Abidin Paşa'nın halka zulümleri nedeniyle idamı emredilmiş ve sessizce idamı gerçekleştirilerek geride bıraktığı malları mühürlenmiştir. Daha sonra kanun gereğince Padişah emri üzerine idam edilen Abidin Paşa'nın kesik başı Haseki görevlilerinden Halil Ağa'ya teslim edilmiş ve malları olduğu yerde bir müddet korunmuştur. Hükümdara takdim edilmek üzere Sadaret kapısına getirilen kesik başın ibret için yere konulacağı emredilerek mallarının daha sonra devlet hazinesine aktarılması için birtakım emirler çıkarılmıştır (HAT, 00515-25181).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat Dönemi'ne gelene kadar geçen zaman içinde hukuk kuramları ve işleyişinde göze çarpan bir değişiklik yaşanmamıştır. Ancak Tanzimat ile birlikte diğer alanlarda olduğu gibi hukukta da değişim ve gelişim arzulanmış ve Avrupa devletlerinin hukuk normları benimsenerek bir değişikliğe gidilmiştir (Gül, 2013). Devlet memurları arasında rüşvetin yaygınlaştığını gören II. Mahmud, yapılmasını emrettiği Ceza Kanunnamesi'nde özellikle rüşvet suçu üzerinde durmuştur. Bürokrat ve memurlara maaş verildiğini, bundan sonra dinde ve hukukta yeri olmayan rüşvetin tamamen defedilmesinin lüzum olduğunu, yine bu suça karışacak kişiler hangi görevde olursa olsun hatır ve gönül

dinlenmeksizin en ağır şekilde cezalandırılacakları belirtilmiştir. II. Mahmud tarafından hazırlatılan kanunnamelerden biri 1838'e ait "*Tarik-i İlmiyye'ye Dair Ceza Kanunname*"sidir. Buradaki hükümler genel itibariyle memurların, kadı ve naiplerin görevleri ve rüşvetle tayin edilmelerine verilecek olan cezalar ile ilgilidir. Kanunnamede memurların görevlerini yapmakla zorunlu oldukları, rüşvetin kat'i olarak yasaklandığı ve cezalandırılacağı belirtilmiştir. Osmanlı Devleti, görevini layıkıyla yapmayan memur, devleti zarara uğrattığında bunu kendisinden tahsil etmiş ve onu görevden almıştır. Ancak bir memur hakkında rüşvet aldığı iddiası var ise önce soruşturma yapılması istenmiştir (Keleş, 2005) Örneğin; 1853'e ait bir defter, Niğde Kaymakamı Raşid Efendi'nin aldığı rüşvetlerin mahallerini ve miktarlarını göstermektedir. Raşid Efendi'nin rüşvet aldığı kişiler, yerleri ve miktarları şu şekildedir:

- Çolak Ağa'dan Bucalu Sandığı Müdürlüğü'ne atanması için toplamda 15.000 kuruş,
- Anduğu Kazası Sandık Müdürü Mehmet Efendi aracılığıyla toplam 12.500 kuruş,
- Ürgüp Kazası'nda Sandıkdari Mehmet Efendi ve Niğdeli Kambur aracılığıyla 5.500 kuruş,
- Aksaray Kazası'nda Boyuinceli Aşireti'nden Halil Kethüda'yı müdür vekili yaparak karşılığında 7.500 kuruş, Sandıkdari Mehmet Efendi'den 500 kuruş ve Kaymakam'ın Uşağı Hilmi'den 500 kuruş olmak üzere toplamda 8.500 kuruş,
- Bor Kazası Müdürü kapıcıbaşılardan Hacı Arif Ağa, padişah emriyle müdür iken onu azlederek 20 gün hapsedmiş, yerine Akif Ağa'yı getirmiş ve karşılığında 7.500 kuruş almıştır. Ayrıca altın işlemeli tabanca ve Sandıkdari Mehmet Efendi aracılığıyla 500 kuruş toplamda 8.500 kuruş,
- Ürgüp Kazası Müdür'ü Tahir Ağa, vuku bulan gayr-i nizami hareketleri sonucu 4 ay hapsedilmiş ancak başka dava edilmemesi ve Kırşehir Kazasına müdür olarak gönderilmesi için 2.500 kuruştan 10.000 kuruş,
- Bor Kemerhisar Kazası aşar vergisini, halk ve meclis taraflarına değil de Hacı Saralım adlı kişi tarafına ihale edilmesi karşılığında 7.500 kuruş,
- Bacalı Kazası'nın 68 senesine mahsub edilmiş aşar vergisini bölge halkına vermeyerek Niğde azasından Yüzbaşızâde Hasan Efendi'ye ihale ederek 3.500 kuruş,
- Aksaray Kazası'na tabi Koçhisar Kazası'nın Şerefli Aşireti'nin vergisine zam yaparım diyerek borç senedi alıp, Kaymakam olarak 7.000 kuruş, önceki Mal Müdürü'nden 1.000 kuruş, Sandıkdâri Mehmet Efendi aracılığıyla 1.000 kuruş ve ismi belirsiz Hazinekar'dan 500 kuruş olmak üzere toplamda 9.500 kuruş,

- Şücaeddin Kazası'nın aşar bedeli ihalesinde azadan Yüzbaşıoğlu Hasan Efendi'den 2.500 kuruş,
- Yine Aksaray Kazası'nda Sandıkdâri Mehmet Efendi'den 5.500 kuruş,
- Kırşehir Kazası'na tabi Köçekli ve Cerbir Aşireti'nden 12.500 kuruş,
- Ürgüp Kazası'nın aşarının ihalesi sırasında Hafız Ağa'dan 5.500 kuruş,
- Nevşehir Kazası halkının, kayıt memurunun hile ve sahtekarlığını ortaya çıkarıp azledilince diğerinin göreve getirilmesi sırasında 3.500 kuruş rüşvet almıştır.
- Aksaray Kazası'nda Şerefli Aşireti'ne mensup Akif Bey'i varolan düzeni değiştirerek vekil tayin etmesi karşılığında 3.500 kuruş almış, ancak Akif Bey 1 akçe bile vermediğini ifade etmiştir.
- Niğde azalarından Sadık Efendi, Kaymakam Raşit Efendi'nin gayri nizami hareketleri hakkında ifadelerde bulunurken Kaymakam Raşid Efendi tarafından küfür edip çubukla darbedilerek meclisten çıkarılmıştır (C.DH, 175:8703).

Osmanlı Devleti'nde rüşvetle mücadele hususunda mücadele edildiği, bu bağlamda rüşvet alan görevlilerle ilgili soruşturmanın yürütülerek cezalar verildiği anlaşılmaktadır. Buna bir örnek olarak 1858'de, Niğde Kaymakamı İbrahim Bey hakkında rüşvet aldığı iddiasına istinaden soruşturma yapılmıştır. Belgeye göre İbrahim Bey'in 333.600 kuruş rüşvet aldığı iddia edilmiş, verenlerin isimlerinin bulunduğu evrakın incelenip gerekli soruşturmanın yapılarak rüşvet alan Kaymakam'ın görevden men edilmesi ve sonra bu suça cesaret eden kişiler olursa haklarında en ağır cezaların verileceğinin bilgisini her tarafa asmaları istenmiştir. Ayrıca Raşid Efendi'nin aldığı rüşvetler gerçek ise derhal gereğinin yapılarak üst makamlara bildirilmesi emredilmiştir (A.MKT.UM, 333-75).

Osmanlı Devleti, idarecilerin görevini yerine getirmemesi, sancağı idare etmede acz içinde olması, çeşitli suçlara karışmaları ve asayişini sağlayamaması durumlarında soruşturma ve uyarı yapmış, gerekirse bu idarecileri görevden azledip yerlerine ehliyetli kişilerin göreve atanmasını sağlamıştır. Örneğin, Kaymakam İbrahim Bey ile ilgili soruşturmanın devamı olan bir başka belgede, önceden Aksaray Kazası Müdürü olan İbrahim Bey'in görevde bulunduğu Aksaray 'da acziyeti olduğu biliniyor iken, Meclis-i Valâ'nın gayretleriyle atandığı Niğde Sancağı'ndaki 2,5 senelik görevi esnasında da önemli devlet mallarının tahsilatında askerlere ait pek çok bakiyenin kaldığı, geçimini sağlayamayan eşkıyanın yol kestiği ve fakir halka yaptıkları zulümlere çözüm bulamadığı soruşturma evraklarına işlenmiştir. Ayrıca devlet mallarının tahsilini imkansız hale getirmesi ve birçok askerin tasviyesini gerçekleştiremediği için

askerlerin birikmesi ve kaza mültezimlerini koruyamadığı, halkın kendisine kızgın olması nedeniyle uzayan görevine son verilmiştir (A.MKT.MVL, 580:60). Niğde Sancağı Kaymakamı İbrahim Bey'in yerine, önceki Aksaray Kazası Sandık Emni Hüseyin Efendi'nin göreve getirildiği hükme bağlanmış ve bu cihetle halkın rahatlığı ve emniyetinin devamı sağlanmıştır (A. MVL, 580:60). 1859'da Konya Valisi'ne gönderilen yazıda, görevden alınarak Kayseri Kaymakamlığı'na tayin edilen İbrahim Bey'in, Niğde Kaymakamlığı zamanında, kaymakamlık vergi gelirlerinin 72 senesine mahsuben artırılmasında mültezimlerden 10.000, önceki Aksaray Kazası Sandık Emni Hüseyin Efendi'den 8.000 ve Kırşehir Kazası Müdürlüğü'ne vekaleten atadığı Mehmed Efendi'den 4.000 kuruş rüşvet aldığı, ayrıca 74 senesine mahsub edilmiş vergi gelirlerini oğlu Galip Bey adına deruhte ettiği ve Kürd Osman lakablı bir suçluyu atını almak suretiyle serbest bırakması gibi suçlamalardan ötürü kendisinin Konya mahkemesinde yargılanması uygun görülmüştür. Daha sonra İbrahim Bey'in Kayseri Kaymakamlığı görevinde bile bulunmasının caiz olmayacağından azli uygun görülmüş, yerine Esbak Humus Kaymakamı Emin Bey tayin edilmiştir (A.MKT.MVL, 105:86).

Konya Valisi'ne aynı dönem içerisinde bir yazı gönderilmiş, yukarıda bahsedilen suçlamaların muhatabı olan ve görevden alınan İbrahim Bey'in, görevi sırasında yavaşlık ve tembelliğinin yanı sıra adının nahoş işlere karışması belirtilerek suçlamaları tekrar edilmiş ve görevden alınması kesinleşmiştir (A.MKT.MVL 112:51)

Sonuç

Suç teşkil eden ve cezai yaptırımları olan rüşvetin ve yukarıda belgelerle açıklanan diğer suçların tarihin her döneminde ve medeniyetlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de yaşandığı görülmüştür. Niğde Sancağı'nın çeşitli kazalarında mutasarrıf, kaymakam, kadı, naip, subaşı, voyvoda ve mübaşir gibi görevlilerin yanında reayadan önde gelen kimseler de ellerinde bulundurdukları güce istinaden rüşvet vermek ve almak suretiyle sancakta düzeni bozup, halkın güven ve emniyet içerisinde yaşamalarını zorlaştırmışlardır. Halk ise bu görevlileri doğrudan doğruya Divan'a şikayet etmiş, buna istinaden Merkez'den Sancak'a kadıların ve diğer suça karışan devlet görevlilerinin cezalandırılması hususunda hükümler gönderilmiştir. Görevini tam anlamıyla yapamayan ve rüşvet alan idareciler nedeniyle mahkemelerin işleyişi durmuş, güçlü aşiretlerin çıkardıkları olaylar sonucu sancakta kargaşalar hakim olmuştur. Osmanlı Devleti, 16.yy'dan itibaren artışa geçen bu suçlarla ilgili tedbirleri ve cezalar artırmış, hatta belgelere göre Niğde Mutasarrıfı Abidin Paşa'nın halka yaptığı zulümlerden ötürü idam cezası ile cezalandırıldığı arşive yansımıştır. 19. yy'a gelindiğinde II. Mahmud, çıkardığı kanunnameye memurları maaşa bağlayarak bu türden suçların önüne geçmeye çalışmıştır. Ancak döneme ait belgelerden de anlaşılmıştır ki, Niğde Sancağı'nda görev yapmakta olan Kaymakamlar İbrahim ve Raşit Efendi'nin rüşvet suçuna karıştıkları ortaya çıktığında, uygulamaya konulan bu kanunların fazla etkisinin olmadığı görülmüştür. Netice itibariyle Osmanlı Devleti yukarıda değinilen suçlara idam, görevden alma, sürgüne gönderme, cezaları getirmiş, karşı gelinirse ve tekrarlanırsa cezanın şiddetinin artacağı söz konusu belgelerde yer almakla birlikte asayişin sağlanması hususunda gerekli tedbirleri ve yasakları uygulamaktan geri durmayarak hukukun ve adaletin işletilmesinde kimseye ayrıcalık tanımamıştır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

- BOA, TSMA, 748:37
BOA, DVNS.MHM.d, 541:1481
BOA, DVNS.MHM.d, 16:367
BOA, DVNS.MHM.d, 30:55
BOA, DVNS.MHM.d, 112:1221
BOA, DVNS.MHM.d, 115:2578
BOA, MKT.UM, 333:75
BOA, MVL, 580:60
BOA, MKT.MVL, 105:86
BOA, MKT.MVL, 112:51
BOA, C.DH, 175:8703
BOA, C.DH, 186:09268
BOA, HAT, 671:32858
BOA, HAT, 515:25181

Telif Eserler

Alaca, H. (2022, Eylül 28-30). *Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Konular Üzerine Beşiri Nahiyesi'nde Suç Unsurları, Geçmiş Bugün Gelecek Batman*[Uluslararası Batman Sempozyumu Bildirileri]. İdris Demir, Ferhat Korkmaz, Abdullah Manap (Ed.), Batman Üniversitesi Yayınları.

Bebek, A. (1993). Ceza, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt. 7, ss. 469-470). İstanbul. TDV Yayınları.

Çetin, M. (2021), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Mülki İdare Amirliği, *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, (1), 91-100.

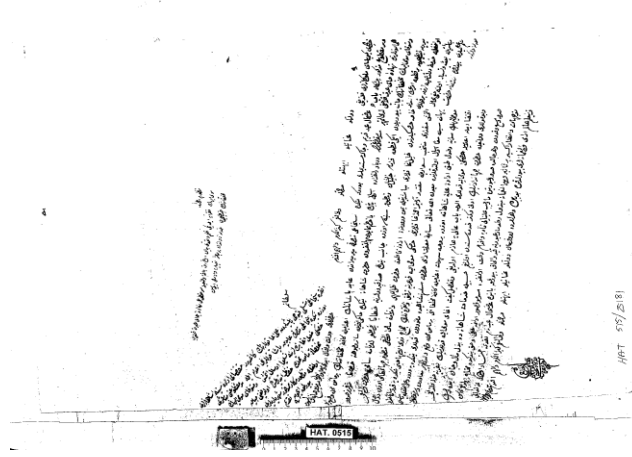
Demir, M. (2016), *16. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Ebu, Zehra, M. İslam Hukukunda Suç ve Ceza.
<https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/924.pdf>. 5.

- Fulin, N. (2019). Osmanlı'da Rüşvet ve Cezası, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 1, 26-36.
- Gül, A. (2013). *Osmanlı Taşrası'nda Suç ve Suçlular (1919 Ayı Erzincan Sancağı Örneği)*. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17, 1-29.
- İlgürel, M. (2009). Subaşı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt. 37, ss. 447-448). İstanbul. TDV Yayınları.
- İnalcık, H. (1999). *Osmanlı (Teşkilat)*. (Cilt. 6). Yeni Türkiye Yayınları.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı Üzerine Araştırmalar*. İş Bankası Yayınları.
- İslamoğlu, A. (2019). Osmanlı Devleti'nde Kadılık Kurumu'nun Tarihsel Gelişim Süreci. *Adalet Dergisi*, 1-2, 67-84.
- Karagül, V. (2013). Osmanlı Türk Modernleşme Sürecinde Mülki İdare ve Mülki İdare Amirliği [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Keleş, E. (2005). Tanzimat Dönemi'nde Rüşvetin Önlenmesi İçin Yapılan Düzenlemeler (1839-1858). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24, 259-280.
- Levy, N. Toumarkine, A. (1986). *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- Mumcu, A. (1969). *Osmanlı Devletinde Rüşvet*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Oflaz, M. (2007). Niğde, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt. 33, ss. 92-95), İstanbul. TDV Yayınları.
- Örenç, A. F. (2020). Mutasarrıf, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt. 31, ss. 377-379), Ankara, TDV Yayınları.
- Sarıay, E. (2019). II. Meşrutiyet Döneminde Ankara'da Asayiş, Suç ve Ceza [Doktora Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı Şehirleri*. Milliyet Gazetesi Tesisleri.
- Utidjian, H. H. S. ve Bucknill, J. A. (1913). *The Imperial Ottoman Penal Code*. Published by Humphrey Milkorb, Oxford University Press.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

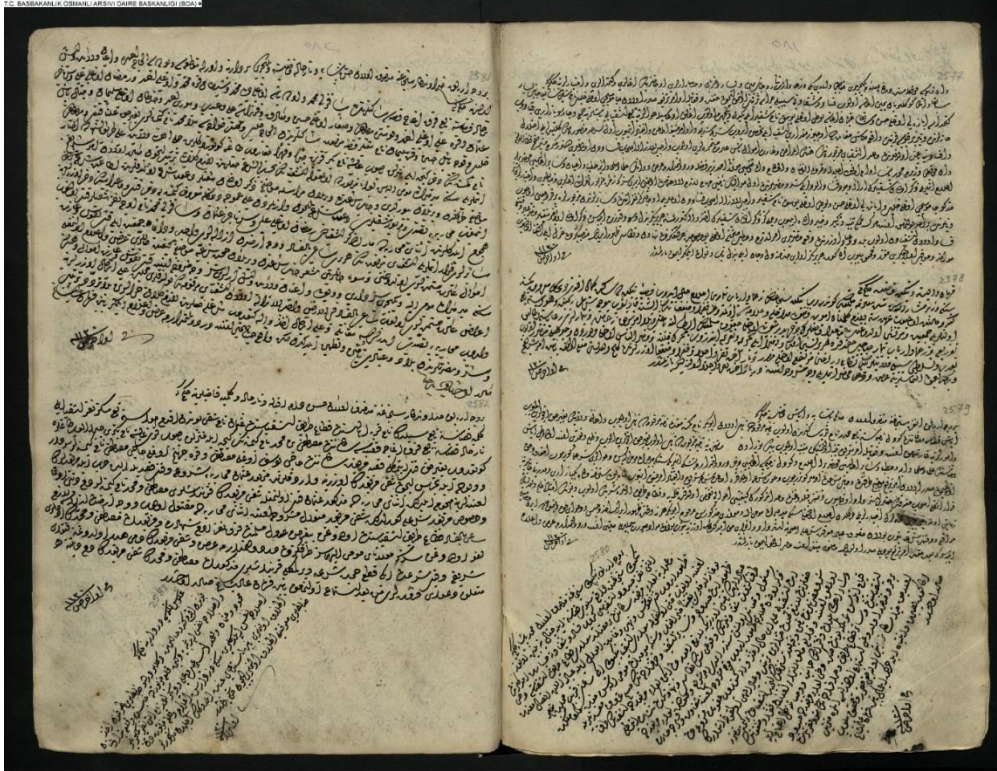
Ekler

1.

İdamı emrolunan Niğde Mutasarrıfı Abidin Paşa'nın ser-i maktuu irsal olunarak muhalefatının biremin mahalle vaz ve temhir edildiğine dair Ankara Mütessellimi Ali Ağa'dan Sadaret'e ariza.

2.

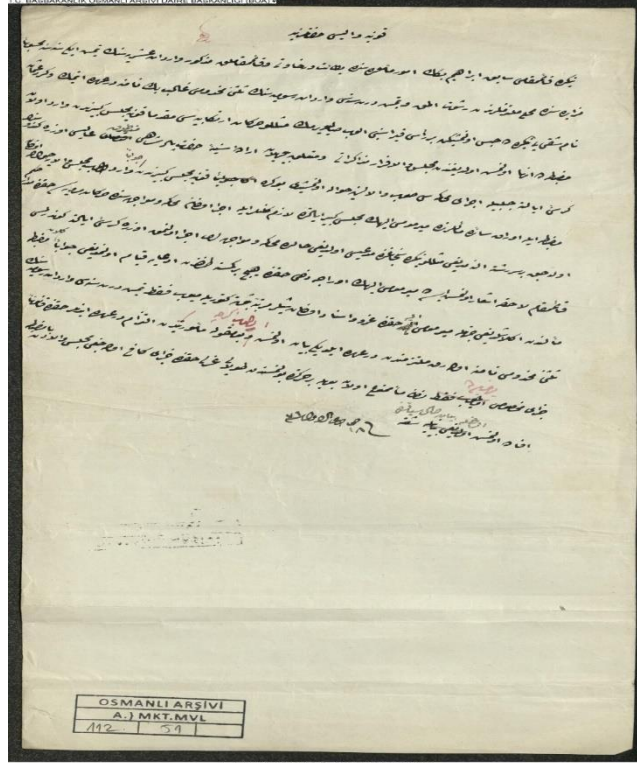

A. (DVNSMHM).d.00115

Karaman valisine, Niğde kadısına Ahalinin ve kadınların işine karışıp hukukun iptaline, fitne ve fesada sebep olan, rüşvet alan, Niğde'de sakin Kemal Efendi'nin diyar-ı ahara nefy u icla kılınması

3.

Oğlu adına rusumat deruhte edip rüşvet vs. gibi nahoş işlere adı karışan Niğde Kaymakamı İbrahim Bey'in azlinin uygun olduğu.